

Zondag 27 januari 2019

3^e zondag door het jaar

Lezingen: Nehemia 8, 2-4a.5-6.8-10; 1 Kor. 12, 12-14.27; Lucas 1, 1-4. 4, 14-21

Inleiding tot de lezingen

De eerste lezing is genomen uit het boek Nehemia.

Nehemia was in de vierde eeuw voor Chr. landvoogd in Juda, namens de Perzische koning Artaxerxes. Deze had toestemming gegeven aan de Joden in ballingschap om terug te keren naar hun land. Daar werden de kapotte muren van Jeruzalem hersteld en de verwoeste tempel werd herbouwd.

Vandaag horen we hoe het volk bij elkaar komt. De priester en schriftgeleerde Ezra leest voor uit de boeken van Mozes (de Tora); de mensen luisteren met ontroering en blijdschap: zij zijn gelukkig met deze nieuwe start in hun eigen land, - blij met hun godsdienst.

De achtergrond van de tweede lezing van Paulus wordt gevormd door de ongeregeldheden in Korinte – waar de christengemeente vooral bestaat uit zogenaamde bekeerde heidenen uit de lagere sociale klasse. Paulus roept hen op een einde te maken aan de verdeeldheid door hun het beeld voor te houden van een lichaam dat gevormd wordt door vele delen die niet zonder elkaar kunnen. Paulus kon niet weten dat dit beeld rampzalig uitpakte in de kerkgeschiedenis – toen er een rangorde ontstond waarin het ene deel hoger en beter werd geacht dan het andere; er waren delen die meer te zeggen kregen dan andere; er waren delen die moesten zwijgen.

In het evangelie treedt Jezus voor het eerst op in de synagoge van Nazaret.

Overweging

‘Vandaag is het schriftwoord dat u gehoord hebt in vervulling gegaan’.

Deze woorden zijn vaak misverstaan: alsof Jezus verkondigt dat hij vandaag alle onrecht zal uitbannen. Maar Jezus richt hier de schijnwerper niet op zichzelf, - het gaat hem om allen die in de knel zitten, - hij heeft voor hen goed nieuws: hij kondigt een jaar af waarin het hen goed zal gaan, - een jaar ‘dat de Heer welgevallig is’.

Jezus is als Jood vertrouwd met de traditie van het sabbatjaar – dat elke zeven jaar moet worden gehouden; en hij kent het jubeljaar dat eens in de zeven keer zeven jaar wordt gevierd. In elk vijftigste jaar moeten slaven worden vrijgelaten, geleend geld en spullen worden teruggegeven, ruzies moeten worden bijgelegd en het land mag niet worden bewerkt. Ook het land moet een jaar rust krijgen. Kortom: een jaar van bezinning, bevrijding en vergeving. Voor zover wij weten is dit alles nooit helemaal in praktijk gebracht, maar het jubeljaar heeft altijd gewerkt als een ideaal, een visioen. Het schriftwoord dat Jezus vandaag uitkoos kan elke dag een beetje in vervulling gaan. Jezus zegt eigenlijk: ‘Heb er eens vertrouwen in, want het kán! Het wordt tijd om deze profetische woorden eens serieus te nemen – laten we er vandaag mee beginnen’.

Er wordt naar hem geluisterd. Al gauw is hij beroemd. Sommigen gaan hem idealiseren. Zij zien in hem de sterke Redder. Later, in de kerkgeschiedenis, werd hij ‘de lieve Heer’ zelf. Dat maakte hem krachteloos, bloedeloos. Hij was een mens van vlees en bloed – net als wij, afhankelijk van anderen. Geen Messias zonder messiaanse mensen.

Het gaat Jezus om levensadem voor ieder die klem zit. Hij opent vandaag, in het voetspoor van Jesaja, een venster – met het zicht op die mogelijkheid ‘die de Heer welgevallig is’ zegt Lucas; op een ruimte waarin ieder kan leven ‘zoals –God-het-bedoelt’ zegt onze traditie. ‘God’, niet beleefd als iemand die boven de wereld uittorent, maar als een concreet, warmbloedig gebeuren IN de wereld. ‘God’ krijgt een lichaam in elk rechtvaardig en liefdevol mens. Jezus maakte dat waar: in hem werd het mysterie van ‘de Ongeziene’ zichtbaar en aanraakbaar. Hij liet zien dat in ons doen en laten – ‘God’ al of niet de kans krijgt om leven te schenken. ‘God is te doen’ - staat er in een geloofsgebed. Sommigen vinden dat moeilijk en laten die woorden weg. We blijven zoeken naar woorden die zo goed mogelijk raken aan de geheimen van het leven. Zoals Dorothee Sölle die sprak over ons als ‘Gods medescheppers’, zoals Franciscus die bad: ‘Maak mij een werktuig van uw vrede, God’. Ook wij kunnen Gods lichaam en bloed worden, in het voetspoor van Jezus. Het evangelie van vandaag geeft een frisse start aan een bevrijdende manier van leven. Jezus wijst de weg, hij is een koploper die weinig kan doen zonder volgelingen. Profetische woorden, zoals die van Jesaja, klinken vaker in de kerk. In de nachtmis van kerstmis hoorden we vergelijkbare taal: over een volk dat in duisternis wandelt – en dat een helder licht zal zien.

Waarom stroomden de kerken vol met kerst? Omdat velen dit spel willen meemaken, meespelen. Net als de mensen uit de eerste lezing, die na de ellende van de ballingschap – even niet meer treurig wilden zijn. Even geen tranen meer, maar in mooie kleren vreugde uitzingen, naar verhalen van hoop luisteren, knielen voor het geheim van het leven, gaan staan met opgeheven hoofd om het licht te kunnen zien; en dan samen lekker eten en zoete dranken drinken, boven je macht uit dansen en dromen van wat komen kan, - niet van een compleet andere wereld, maar ontdekken dat er tussen de kieren van onze problemen, angsten en misverstanden licht siepelt ... waar ook Jezus op doelt als hij zegt: ‘Het Rijk Gods is al midden onder u’. Kerstmis een spel?? Speelt Jezus vandaag in de synagoge een spel? Ideeën over een mooiere, blijere, vrijere wereld ... zijn dat kinderlijke fantasieën?

Spelen is vaak ‘doen alsof’. Kinderen hebben daar geen moeite mee: ‘Jij was kind en ik de juf...’ Kinderen rijden in een echte trein van stoelen – met een échte machinist. Kinderen bouwen een huis onder de tafel en zetten échte thee in lege kopjes. Zo scheppen zij hun wereld; zo spelen zij hun toekomst.

Religies doen dat ook, spelen: naast de concrete, dagelijkse werkelijkheid, verbeelden zij een ideale werkelijkheid. Visioenen, dromen, profetieën ... ze halen het ideaal dichterbij, ze nemen een voorschot, ze spelen dat het de goede kant op gaat. Zo houden ze het vuur brandend, - de hoop levend.

Jezus speelt vandaag met de woorden van Jesaja. Hij zegt eigenlijk: ‘We doen het gewoon, vandaag, vrijheid, licht voor ieder. We beginnen een genadejaar. We gaan niet bij de pakken neerzitten!

Geloven wordt zo: **omarmen wat je hoopt.**

De toehoorders krijgen er vertrouwen in, maar als de redding niet gauw voor de deur staat – groeit de teleurstelling: ‘Ach, hij is ook maar de zoon van onze timmerman’. Men vindt hem een onruststoker (wat hij natuurlijk óók is) . Ze zijn tenslotte ziedend van woede – en willen hem in de afgrond duwen – vertelt Lucas verderop. (Lucas 4:28-29)

Ze zullen geen gele hesjes gedragen hebben – boosheid en teleurstelling hebben in elke tijd een eigen kleur, maar er zijn overeenkomsten.

In die dagen sprak Jezus woorden die als olie op het vuur waren; hij zei dingen als: 'Heb je vijanden lief. Wat voor uitzonderlijks doe je als je alleen van je familie houdt?'

Mensen liefhebben die je vreemd zijn – dat kan een reusachtige opgave zijn. Het liefst schuilen mensen in de eigen groep. Solidariteit daarbuiten is moeilijker. 'Met alleen redelijkheid, respect en tolerantie komen we niet zo heel ver' - zei Bas Heijne in de Jan Terlouw lezing, 'hoe mooi die eigenschappen ook zijn. Wat vooral nodig is, is de wil om naar onszelf te kijken, en onze tegenstrijdigheden te erkennen. (-) Laten we onze eigen angst voor de liefde onder ogen durven zien'. (Jan Terlouwlezing; Bas Heijne en Kiza Magendane; Broederschap; Uitg. De Kring 2018; blz. 26)

Dat is hard nodig als tegenwicht tegen de krachten die erop uit zijn om ons uit elkaar te drijven. Juist over dat kijken naar onszelf en over onze angst voor zelfverlies, over onze angst voor het onbekende, over onze angst voor het soort naastenliefde waar het evangelie over spreekt – dáárover wordt in onze dagen nauwelijks in het openbaar gesproken.

En toch: alleen als we deze dingen onder ogen willen zien: ons streven naar zelfbehoud en onze angst om te verliezen in de breedste zin van het woord – alleen dan kunnen we iets waarmaken van onze idealen van vrede en eenheid. Alleen dan is er een begin gemaakt met 'het jaar dat de Heer welgevallig is' waarover het evangelie vandaag spreekt. Als we die stap overslaan worden alle religieuze idealen over verdraagzaamheid, mededogen en barmhartigheid – lege hulzen. Woorden alleen stellen teleur. We moeten risico durven lopen – de regie leren loslaten en onze verdedigende houding opgeven. (Hierover is meer te lezen in: Bart Brandsma en Manuela Kalsky; Wij-land; Ten Have/Kampen 2009)

Waar kwam die ziedende woede in Nazaret vandaan? Hoe komt het dat velen in onze samenleving zo boos zijn? Eenvoudige verklaringen zijn daar niet voor, maar dat veel mensen bang zijn en houvast zoeken – dat is begrijpelijk. Maar zeggen dat de grenzen gesloten moeten worden voor vreemdelingen – om onze Joodse en christelijke waarden te beschermen, - schrijven dat mensen die zichzelf bewust willen zien als personen met een homoseksuele of transgenderidentiteit niet in de kerk thuishoren ...; wie dat onderschrijft begrijpt niet veel van de Geest van onze culturele erfenis. Die erfenis kent inderdaad vreselijke verhalen – en wie alle woorden van de bijbel letterlijk verstaat – doet God en mensen onrecht. De zogenaamde Nashville verklaring is een liefdeloos en goddeloos geschrift. Naast de oorlogszuchtige verhalen en de morele oordelen die in de bijbel staan (en die alleen in de context van hun tijd begrepen kunnen worden) kennen de Joodse en de christelijke erfenis teksten die inspiratie kunnen bieden in een tijd waarin wij met heel veel vragen leven. Deze erfenis ópent ogen en grenzen: 'U mag een vreemdeling niet slecht behandelen en hem het leven niet moeilijk maken, want u hebt zelf als vreemdeling in Egypte gewoond' - zei Mozes (Ex.22:20) 'Haal eerst de balk uit je eigen oog en pas dan zie je scherp genoeg om de splinter uit het oog van de ander te halen' - zei Jezus.

Veel van dit soort bijbel woorden gaan over onszelf, over mensen dus die fouten maken, maar het niet slecht bedoelen. Die verhalen kunnen ons er weer van bewust maken, dat Jezus een liefdevolle levenspraktijk verkondigde – en niet de strenge leer die de kerken er vaak van gemaakt hebben. Maar ook Jezus' levenspraxis kan zwaar op onze schouders wegen: barmhartig, solidair, behulpzaam, trouw ... hoe maken we dat waar?

Ik herinner me een gesprek tussen de theologe Dorothee Sölle en de priester/psychotherapeut Eugen Drewermann (uit 1988) dat velen diep raakte. Sölle was een felle pleitbezorgster van vrede, gerechtigheid en solidariteit. In dit gesprek herinnerde zij ons aan de vrouwen die tot het laatste toe Jezus nabij bleven terwijl de meeste leerlingen angstig waren weggevlucht. Drewermann vroeg zich toen af wat hun de kracht had gegeven om trouw te blijven: **‘Wat is er aan hen voor goeds gedaan dat zij bij machte waren solidair te zijn?’** Hij noemde Maria Magdalena die in het contact met Jezus van veel was genezen. Hij zei: ‘Hoe scheppen wij in onze dagen een ruimte van genade, waarin mensen nu eerst eens mogen léven. Precies dát moet het zijn geweest waar het Jezus om ging.’ Hij wist hoe hard het leven voor velen was. Meermalen staat er, dat hij door medelijden bewogen werd als hij de menigte zag. Hij beseftte hoe mensen kunnen verlangen naar die ‘ruimte van genade’.

RUIMTE VAN GENADE ... GENADEJAAR ...

‘Genade’ is een oud woord voor belangeloze liefde. Geen mens komt echt tot leven zonder dié liefde. En alleen door die liefde kan er echt iets veranderen in de wereld en in onszelf. Wij moesten maar hopen, dat dát schriftwoord ook in onze dagen in vervulling kan gaan. Amen.

Joke Mourits-van Assendelft

Eerste lezing Nehemia 8: 2-4a; 5-6; 8-10 (vertaling Willibrord 1995)

In die dagen bracht de priester Ezra het boek met de leer van Mozes bij de vergadering van mannen en vrouwen en iedereen die de voorlezing kon volgen. Het was de eerste dag van de zevende maand. Vanaf de dageraad tot de middag las Ezra eruit voor op het plein voor de Waterpoort, verstaanbaar voor de mannen en vrouwen en iedereen die het kon volgen. Het volk luisterde aandachtig naar de voorlezing van het boek van de leer.

Ezra, de schriftgeleerde, ging op een houten verhoging staan die voor die gelegenheid gemaakt was.

Tegenover heel het volk opende Ezra het boek; hij stak immers boven iedereen uit. Op dat ogenblik ging iedereen staan. En Ezra preeste de Heer, de grote God, en heel het volk antwoordde: ‘Amen, amen!’ Zij staken hun handen omhoog, zij bogen het hoofd en zij vielen neer voor de Heer, met het gezicht op de grond. De Levieten lazen voor uit het boek van Gods leer, legden het uit en verklaarden de betekenis, zodat iedereen de lezing begreep.

Vervolgens zeiden Nehemia, de landvoogd, Ezra, de priester en schriftgeleerde, en de Levieten die de uitleg gaven tegen heel het volk: ‘Deze dag is gewijd aan de Heer uw God. Wees dus niet treurig en ween niet.’ Het hele volk was namelijk in tranen uitgebarsten toen het de woorden van de leer hoorden. En ze zeiden hun: ‘Kom, ga eten en drink er zoete drank bij, en deel met wie niets heeft, want deze dag is gewijd aan onze Heer. Wees niet bedroefd, maar laat de vreugde die de Heer u schenkt uw kracht zijn.’

Tweede lezing 1Korintiërs 12: 12-14: 27(vertaling Willibrord 1995)

Zusters en broeders, ons lichaam met zijn vele delen vormt één geheel, en alle lichaamsdelen, hoe vele ook, zijn samen één lichaam; zo is het ook met Christus. Want wij allen, Joden en Grieken, slaven en vrijen, zijn in de kracht van een en dezelfde Geest tot één lichaam gedoopt, en allen zijn wij doordrenkt van één Geest. Een lichaam bestaat nu eenmaal niet uit één lichaamsdeel, maar uit vele.

Welnu, u bent het lichaam van Christus, en ieder van u is van dit lichaam een onderdeel.

Evangelielezing Lucas 1: 1-4; 4: 14-21 (vertaling Willibrord 1995)

Velen hebben zich er al toe gezet het verhaal te doen van wat zich bij ons heeft voltrokken, aan de hand van de overlevering van de oorspronkelijke ooggetuigen die dienaar van het woord zijn geworden. Nu heb ook ik besloten alles van voren af aan nauwkeurig na te gaan en voor u, geachte Teofilus, ordelijk op schrift te stellen, zodat u zich kunt overtuigen van de betrouwbaarheid van de berichten die u hebt ontvangen.

In die dagen keerde Jezus terug naar Galilea in de kracht van de Geest. Zijn faam verbreidde zich over heel die streek. Hij gaf onderricht in hun synagogen en werd door iedereen geëerd. Zo kwam Hij in Nazaret, waar Hij was opgegroeid, en volgens zijn gewoonte ging Hij op sabbat naar de synagoge. Hij stond op om voor te lezen, en kreeg een boekrol van de profeet Jesaja aangereikt. Hij opende de rol en vond de plaats waar geschreven staat:

De geest van de Heer rust op mij;

daartoe heeft Hij mij gezalfd.

Om aan armen de goede boodschap te brengen

heeft Hij mij gezonden,

om aan gevangenen hun vrijlating aan te kondigen

en aan blinden het licht in hun ogen,

om verdrukten in vrijheid te laten gaan

en een jaar af te kondigen dat de Heer welgevallig is.

Daarna rolde Hij het boek dicht, gaf het terug aan de dienaar en ging zitten. De ogen van allen in de synagoge waren op Hem gericht. Toen begon Hij hen toe te spreken: 'Vandaag is het schriftwoord dat u gehoord hebt in vervulling gegaan.'